

From Conquest to Coexistence

Ideology and Antiquarian Intent
in the Historiography of
Israel's Settlement in Canaan

Koert van Bekkum

THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND TE KAMPEN

FROM CONQUEST TO COEXISTENCE

**IDEOLOGY AND ANTIQUARIAN INTENT IN THE
HISTORIOGRAPHY OF ISRAEL'S SETTLEMENT IN CANAAN**

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN DOCTOR IN DE THEOLOGIE,

OP GEZAG VAN DE RECTOR DR. M. TE VELDE,

HOOGLERAAR IN DE THEOLOGIE,

ZO GOD WIL IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

OP DONDERDAG 18 MAART 2010

OM 15:00 UUR IN DE LEMKERZAAL,

BROEDERSTRAAT 16 TE KAMPEN

door

Koenraad van Bekkum

Promotoren: prof. dr. G. Kwakkel
                    prof. dr. E. Noort (Rijksuniversiteit Groningen)
Copromotor: dr. G. van der Kooij (Universiteit Leiden)

Overige leden beoordelingscommissie:
                    prof. dr. A.L.Th. de Bruijne
                    prof. dr. B. Halpern (Pennsylvania State University)
                    dr. W.H. Rose

Sponsored by **STICHTING AFBOUW KAMPEN**

Deze studie werd mede mogelijk gemaakt door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), het Greijdanus-Kruithof Fonds, het Jagtspoelfonds, het *Nederlands Dagblad* en de Stichting Afbouw.

From Conquest to Coexistence

**Ideology and Antiquarian Intent in the Historiography
of Israel's Settlement in Canaan**

Koert van Bekkum

Cover illustrations:
View from Tel Megiddo, Area K, in south-eastern direction, July 2000.
© Koert van Bakkum
A seated, decapitated figure from the Area C, Stratum Ia temple at Tel Hazor.
© Israel Exploration Society

Copyright © 2010 Koert van Bakkum
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautoriseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, hetzij mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.
ISBN/EAN: 978-90-9025115-8 NUR: 703
Omslag: Lieneke Eefting
Binnenwerk: met dank aan Marien Geelhoed

CONTENTS

Acknowledgements	V
Abbreviations	VII
List of Figures, Maps, and Tables	XIII
Introduction	1
I TEXT AND ARTEFACT	
Chapter 1 – Historiography and Settlement Debate	7
1.1 Three Models	7
Peaceful Infiltration	7
Conquest	9
Peasant Revolt	10
Monologues of Text and Artefact	12
1.2 Historiography	14
As It Really Was	15
The Age of Reality-Fictions	19
Antiquarian Interest	24
The Pitfalls of Empiricism	27
Methodological Considerations	31
Concluding Remarks	34
1.3 Settlement Debate	35
Conquests and Excavations	35
Settlers and Surveys	43
Origin and Identity of the Iron I Settlers	53
Identity Markers	60
Long-Term History and Social Theory	73
Methodological Considerations	76
1.4 Dialogue of Text and Artefact	78
II MONOLOGUE OF TEXT	
Chapter 2 – Translation and Annotation	83
2.1 Preamble	83
2.2 Translation	86
Annotations	91

Chapter 3 - Kings, Peoples, and their Lands	109
3.1 Kings and Peoples in Cisjordan	109
Forming a Cisjordanian Front (9:1a-4a)	109
3.2 Kings in Southern Cisjordan	123
Forming the Southern Coalition (10:1a-5e)	123
Keeping the Treaty (10:6a-10d)	125
Pursuit and Capture (10:15a, 16a-27f)	129
Southern Sweep (10:28a-39g)	130
Summary (10:40a-43a)	139
3.3 Kings in Northern Cisjordan	142
Forming the Northern Coalition (11:1a-5c)	142
Northern Defeat (11:6a-11c)	148
Summary (11:12a-15d)	158
3.4 Conquered Lands and Defeated Kings	161
Conquered Cisjordan (11:16a-23c)	161
Defeated Kings (12:1a-6b, 7a-24b)	167
3.5 Remaining Land	182
Joshua's Legacy (13:1a-d)	182
Two Areas (13:2a-6b)	183
Measure and Divide (13:6c-7b)	195
3.6 Geography and Ideology	199
Inner and Outer Space	199
Conventions	201
Joshua's Ideological Geography	203
Chapter 4 – Covenant, Execution, and Elimination	207
4.1 Ruse of Gibeon	207
Making a Treaty (9:4a-15c)	207
The Trickery Discovered and Resolved (9:16a-27d)	217
4.2 Captured in a Cave	228
Locked Up (10:16a-22c)	228
Object Teaching (10:23a-27f)	229
4.3 Divine Aid	232
Oracles (10:8a-d; 11:6a-e)	233
Panic and Fear (10:10a-d)	235
Violent Epiphany (10:11a-14c)	237
Hardening of hearts (11:20a-c)	250
4.4 Elimination	252
Conquest and Settlement in Stereotypes	253
Southern Sweep (10:28a-39g)	258
Laws of Warfare	262

4.5 Warfare and Ideology	265
Ideological Patterns	266
‘Royal’ Historiography	267
Chapter 5 – Joshua 9:1—13:7 and its Literary Development	271
5.1 Literary Criticism	271
Beginnings	272
Documentary Hypothesis	274
Evaluation	277
5.2 Form Criticism	286
Evaluation	291
5.3 Deuteronomism	303
Evaluation	310
5.4 Patterns and Sources	326
Egyptian and West Semitic Parallels	327
Use of Sources	329
Ethnographic and Geographical Patterns	338
5.5 Historiographical Hypothesis	344
Scribes	345
Traditions	345
Sources and Narratives	349
Claims and Convictions	351
III MONOLOGUE OF ARTEFACT	
Chapter 6 – Joshua 9:1—13:7 and Archaeology	357
6.1 Archaeology and Chronology	357
Defining the Upper and Lower Limits	357
Establishing an Absolute Archaeological Chronology	363
6.2 Cities and Regions in the LB II – IA I Transition and in IA II	386
Galilee	387
Northern Valleys	394
Central Hill Country (N)	413
Carmel Coast and Sharon Plain	417
Central Hill Country (S)	425
Chalk Valleys and Shephelah	441
Steppe and Desert	454
6.3 Socio-archaeological and Historical Considerations	459
Kinglets in a Restless Region	459
Political and Cultural Transformation	468

IV DIALOGUE OF TEXT AND ARTEFACT

Chapter 7 – Joshua 9:1—13:7 as Historiography	481
7.1 Joshua 9:1—13:7 and History	481
From History to Historiography	481
From Historiography to History	487
7.2 Joshua 9:1—13:7 as Historiography	491
Conventions of Historiography	492
Ideology	492
Antiquarian Intent	493
Scribes and Materials	493
Relation to Previous Scholarship	494
Epilogue	497
Appendix I – Hebrew text of Joshua 9:1—13:7	501
Appendix II – Bibliography	513
Samenvatting	549
Curriculum Vitae	563

SAMENVATTING

De laatste decennia is in het onderzoek naar de geschiedenis van het vroege Israël de bestudering van de Bijbelse geschiedschrijving vrijwel geheel los komen te staan van de concrete historische discussies over de periode waarnaar deze geschiedschrijving pretendeert te verwijzen. Nadat de archeologie van de zuidelijke Levant de historiciteit van de verhalen over Israëls verovering van en vestiging in Kanaän leek te hebben gefalsifieerd, ontwikkelden tekst en archeologie zich in feite tot twee monologen. In het onderzoek naar de Bijbelse geschiedschrijving verschoof de aandacht naar de literaire vormgeving van de verhalen, de ideologie van de schrijvers en naar de sociale betekenis van de teksten. En door nieuwe data, onder meer uit oppervlakteonderzoek, te interpreteren aan de hand van nieuwe, socio-archeologische modellen deed de archeologie een poging de overgang van de Late Bronstijd naar de vroege IJzertijd zoveel mogelijk zelfstandig te tekenen.

Gezien de tekorten van het voorgaande onderzoek was deze verzelfstandiging van beide vakken volstrekt logisch. Toch lieten de oude vragen rond de verwijzing van Israëls geschiedschrijving naar het verleden en naar de bijdrage van de archeologie aan de politieke geschiedenis van zuidelijke Levant zich niet wegdringen. Enerzijds maakt het diepe besef van de oudtestamentische geschriften dat Israël niet autochtoon is in het land, het onontkoombaar historische vragen te stellen. De gedachte dat men niet altijd in het land heeft gewoond, komt immers ergens vandaan. Anderzijds dringen zich twee methodische kwesties op: Is interactie met teksten niet nodig om de archeologische data van een bredere historische context te voorzien? En zou archeologie toch niet ergens een expliciete rol moeten spelen bij de zoektocht naar de historische, sociale en ideologische betekenis van die teksten?

Om in deze behoefte aan een dialoog tussen de twee volwaardige monologen van 'tekst' en 'artefact' te voorzien, kijkt deze studie naar een belangrijk onderdeel van de geschiedschrijving van Israëls vestiging in Kanaän, Jozua 9:1—13:7. Hoe verhouden boodschap en geschiedenis zich daarin? Er bestaat een brede wetenschappelijke consensus over het antwoord op deze vraag. Tekstuele analyse en archeologie hebben laten zien dat van een gezamenlijke verovering van het land geen sprake is geweest. Vanuit een later perspectief zijn de verhalen van de lotgevallen van kleine groepen die het land binnentrokken aan elkaar gekoppeld. Of ze zijn als een geheel gecomponeerd als een spiegel van de Nieuw-Assyrische veroveringsverhalen. Dit om de eigen Judese identiteit te versterken. Deze consensus gaat echter voorbij aan de nieuwe nadruk die is komen te liggen op de esthetische en ideologische aspecten van geschiedschrijving uit de oudheid en aan het besef dat de archeologie beperkt is als het gaat om het verhelderen van specifieke historische gebeurtenissen. Er is daarom alle aanleiding de bovengenoemde vraag te herformuleren en opnieuw te stellen: Hoe ligt binnen Jozua 9:1—13:7 de verhouding tussen ideologie en de bedoeling echt iets over het verleden te vertellen (antiquarische intentie)?

Om deze vraag te beantwoorden, zijn tijdens het onderzoek vier methodische invalshoeken gehanteerd. De tekst is bekeken als een literaire en als een historisch gegroeide eenheid. De tekst is vergeleken met buiten-Bijbelse veroveringsverhalen. Er heeft een kritische analyse plaatsgevonden van de archeologie van de in de tekst genoemde geografische eenheden. En eerder onderzoek is verwerkt met aandacht voor de eigen plaats daarvan in de wetenschapsgeschiedenis.

Monologen van tekst en artefact

Deel I van deze studie, 'Monologen van tekst en artefact', gaat eerst nader in op de vraag of een hernieuwde analyse van de geschiedschrijving van de vestiging eigenlijk wel nodig is. Hoofdstuk 1, *Geschiedschrijving en vestiging*, refereert in een korte inleiding (1.1) aan de bekende drie traditionele modellen van waaruit de problematiek rond de historiografie en archeologie van de vestiging van Israël in het land Kanaän werd opgelost: het veroveringsmodel van William F. Albright, het model van de vreedzame vestiging van groepen halfnomaden van Albrecht Alt en het model van de boerenrevolutie, zoals getekend door George E. Mendenhall. Daarbij wordt aandacht gegeven aan de manier waarop tekst en archeologie zich in deze modellen tot elkaar verhouden en beschreven waarom deze modellen er niet slaagden beide overtuigend te integreren.

Een tweede paragraaf (1.2) schetst de ontwikkelingen in de benadering van oude geschiedschrijving. Waar de historiografie aanvankelijk vooral bestudeerd werd op haar verwijzing naar het verleden, kwam er meer en meer aandacht voor de eigen bewering die in de tekst wordt gedaan en naar het belang dat daarin wordt vertegenwoordigd. Door het tekstuele karakter van historiografie lijken de laatstgenoemde zaken beter bestudeerd te kunnen worden dan de achterliggende geschiedenis. Historiografische elementen dienen daarom eerst op hun tekstuele functie te worden bekeken. Hierbij is er veel discussie over de vraag of de verwijzing naar het verleden wel gethematiseerd kan worden. Analyse van dit debat – met daarin de geschiedschrijving van de vestiging van Israël in Kanaän als voorbeeld – wijst echter uit dat het noodzakelijk is de band met de geschiedenis te bestuderen, wil men zinnige dingen kunnen zeggen over het eigen historiografische karakter van oude geschiedschrijving.

Een volgende paragraaf (1.3) gaat in op de steeds verder verzelfstandigde bijdrage van de archeologie aan de geschiedenis van vroeg Israël. In de tweede helft van de twintigste eeuw leek nieuwe archeologische informatie de historiciteit van de in Jozua 9:1–13:7 aangeduide gebeurtenissen te falsifiëren. Bij nader inzien blijkt echter dat het sowieso moeilijk is bepaalde brandlagen te verbinden met in teksten beschreven gebeurtenissen. Voorbeelden daarvan zijn de discussies over de veldtochten naar de zuidelijke Levant van de Egyptische farao's van de achttiende tot en met de twintigste dynastie en over de veldtocht van farao Sjosjenq I. Alleen bij de Assyrische veldtochten uit de late achtste eeuw v.Chr. kan een duidelijke verbinding worden gelegd met een aantal brandlagen in de bodem. Deze voorbeelden maken duidelijk dat het van

belang is te kiezen voor een integrale benadering bij het op elkaar betrekken van tekst en archeologie: er moet rekening gehouden worden met de diverse oorzaken die een brandlaag kan hebben, met de eigen lading van de teksten en met de door de veroveraars gehanteerde politiek.

Een belangrijker bijdrage komt van de kant van het oppervlakteonderzoek. De reikwijdte van dit onderzoek is beperkt. Toch maken de *surveys* die de laatste decennia in het centrale bergland, in laag en hoog Galilea, in de Sefela, in het Bersebabekken en op de plateaus van Jordanië zijn uitgevoerd, het mogelijk het vestigingspatroon in deze gebieden in de overgangsperiode van de Late Bronstijd naar de IJzertijd voor een deel te reconstrueren. Vooral IJzer I springt eruit: in deze periode vond in het bergland een explosieve toename in nederzettingen plaats die moeilijk kan worden verklaard uit natuurlijke aanwas. Dit proces begon op het einde van de dertiende eeuw v.Chr. in het centrale bergland van Efraïm en Manasse, in het centrale gedeelte van hoog Galilea en in het overjordaanse, en breidde zich vervolgens in verschillende fasen uit, totdat op het einde van de elfde eeuw ook het Bersebabekken en aan het begin van de tiende eeuw v.Chr. Judea een toename van dorpen doormaakten. In Galilea zette de stichting van dorpen zich in de twaalfde eeuw door in het westen van laag Galilea, terwijl oostelijk laag Galilea pas begin tiende eeuw volgde. De vlakten vertonen een ander beeld: wat betreft de in de Late Bronstijd dicht bewoonde vlakte van Jizreël trad er tot de tiende eeuw weinig verandering op en in de Sefela en de kustvlakte nam het aantal nederzettingen in IJzer I zelfs af, al werden de steden hier wel groter.

Aangezien er grote continuïteit bestaat tussen de materiële cultuur van de nieuwe bewoners van de IJzer I-dorpen en die van de latere koninkrijken Israël en Juda in IJzer IIB-C, is de vraag naar de oorsprong van het volk Israël door deze *surveys* meer archeologisch van aard geworden: wie zijn deze 'IJzer I dorpsbewoners' en hoe hebben zij zich gevestigd? Met behulp van sociologische en antropologische benaderingen is gepoogd hun wijze van bestaan en etniciteit vast te stellen. Een aantal elementen uit de materiële cultuur kwam hierbij centraal te staan: de vorm van de huizen en dorpen, die een al dan niet nomadische herkomst zouden uitwijzen; het aardewerk, waarbij de kwestie zich toespitst op de continuïteit of discontinuïteit bij de kookpotten en op de functie en verspreiding van de voorraadkruik met kol; de toepassing van bepaalde technieken in de landbouw en de watervoorziening; de opvallende afwezigheid van varkensbotten in de nederzettingen in het bergland; en het hier vrijwel geheel ontbreken van graven uit IJzer I. Analyse van de geboden verklaringen laat zien dat het niet eenvoudig is de materiële beschrijving een historisch vervolg te geven. Veel verschijnselen lijken beter ecologisch en economisch geduid te kunnen worden dan etnisch. Tegelijk is er echter een sterke neiging om deze factoren zo uit te vergroten dat er voor culturele factoren en contingente gebeurtenissen geen plaats meer is. Om toch tot een meer historische interpretatie te komen, maken onderzoekers veelal gebruik van bepaalde theoretische onderscheidingen: Laat Brons-IJzer, Kanaänitisch-Israëlitisch en

bergland-laagland, waarbij wordt aangenomen dat deze twee radicaal van elkaar verschillen. Deze aannames zijn echter gebaseerd op een bepaald beeld dat men heeft van de geschiedschrijving van de vestiging van Israël. Op de achtergrond spelen teksten in de archeologische discussie dus nog steeds een prominente rol. Explicietere aandacht voor historiografie is daarom geboden, temeer daar een archeologische interpretatie van de nieuwe nederzettingen die zich niet aan uitvergroting van ecologische en sociologische factoren schuldig maakt, nauwelijks in staat is iets over de politieke geschiedenis van het land te zeggen.

Een hernieuwde analyse van Jozua 9:1—13:7 is daarom noodzakelijk, zo luidt de conclusie (1.4). Zowel de bestudering van de geschiedschrijving van de vestiging als de archeologie vraagt om een op elkaar betrekken van 'tekst' en 'artefact'. Wel is het van groot belang dat de teksten en de materiële cultuur eerst voor zichzelf spreken. Maar uiteindelijk moeten beide met elkaar worden verbonden, wil men tot een goede historische interpretatie van de archeologie komen en het historiografisch karakter van de tekst nader kunnen omschrijven.

Monoloog van de tekst

Deel II, 'Monoloog van de tekst', voert de volgende logische stap uit. Hoofdstuk 2, *Vertaling en annotaties*, biedt een korte omschrijving van de plek van Jozua 9:1—13:7 in het boek Jozua en een geannoteerde vertaling van het gedeelte.

Hoofdstuk 3 en 4 bieden een literaire analyse van het gekozen tekstgedeelte. Hoe is het geheel opgebouwd? Wat zijn de vertelmiddelen? En wat is de functie van de diverse onderdelen? De interpretatie is synchroon van karakter. Wel worden de verwijzingen naar geografische eenheden en andere realia geplaatst tegen de achtergrond van het landschap en de geschiedenis van het oude Nabije Oosten. Dit om de gang van het verhaal goed te begrijpen, materiaal te verzamelen voor de diachrone, historische analyse, en om alvast te bepalen welke ruïneheuvels en regio's bespreking verdienen in de 'monoloog van het artefact'.

Hoofdstuk 3, *Koningen, volken en hun land*, concentreert zich op de belangrijkste structurerende elementen in Jozua 9:1—13:7: de koningen van de steden in Kanaän, de volken en hun land. Het verhaal is zeer nadrukkelijk geografisch ingekaderd door het noemen van het cisjordanse land als geheel (9:1) en het zuidelijke (10:1) en noordelijke gedeelte daarvan (11:1). Daarbij valt in de beschrijving van de veroveringen op dat het geheel van het veroverde gebied steeds meer is dan de som van de eerder genoemde delen. Uit tal van kleine formuleringen blijkt dat de tekst een spel speelt met de realiteit van de veroverde en gecontroleerde gebieden en het ideaal daarvan zoals dat naar voren komt in het concept van het beloofde land. De bedoeling daarvan licht op in de aanduidingen die de verhouding schetsen tussen Mozes en Jozua en in de tekening van het door Mozes en door Jozua veroverde land in 12:1-6 en 7-24. Jozua

is aan Mozes ondergeschikt en diens gehoorzaamheid aan JHWH dient hem tot voorbeeld. Maar anders dan bij Mozes aan de overkant van de rivier de Jordaan wordt het cisjordaanse land niet volledig bezet en bewoond. Als Jozua oud is en er nog land is overgebleven, dringt zich daarom de vraag op hoe en onder wie het beloofde land dan wel definitief zal worden bewoond. Tegelijk blijkt dat diverse onderdelen van de geografische omschrijvingen van het veroverde (10:40-42; 11:16-23; 12:1-24) en niet-veroverde land (13:1-7) samen een concept vormen. Dit beeld van het veroverde en overgebleven land sluit aan bij de geografie van de verdeling van het land in Jozua 13—19. Het concept is verder verbonden met de totaliteit van 'het beloofde land', zoals omschreven in het boek Numeri (Num. 34:1-12). Tegelijk zijn geografische relaties waarneembaar met bepaalde oorlogen van David (2 Sam. 8—10) en diens telling (2 Sam. 24:5-7). Binnen een oud-oosterse context is het concept van het beloofde land verwant met de Egyptische provincie Kanaän, zoals die functioneerde tussen de late vijftiende en de eerste helft van de twaalfde eeuw v. Chr. (3.5) Een vergelijking met buiten-Bijbelse veroveringsverhalen leert dat het verhaal in de manier van benoemen van geografische eenheden en het spelen met ideaal en werkelijkheid gebruik maakt van historiografische conventies die bekend zijn uit andere oud-oosterse teksten uit het tweede en eerste millennium v. Chr. (3.6). Het is een spel waarmee de schrijvers op een effectieve manier hun boodschap communiceren. Maar terwijl deze technieken in de genoemde inscripties en reliëfs in dienst staan van de gangbare koningsideologie, worden ze in Jozua 9:1—13:7 gebruikt in een ander kader, namelijk dat van het land als gave van JHWH.

Hoofdstuk 4, *Verbond, executie en eliminatie*, analyseert de overgebleven passages. Het verhaal over het verbond met de Gibeonieten in 9:3-27 blijkt zorgvuldig opgebouwd en zet vertelmiddelen in die de ontrafeling van het eigenlijke plot zo lang mogelijk uitstellen (4.1). Centraal staat hierin de veronachtzaming van de unieke relatie tussen JHWH en Israël, die het volk, de leiders en Jozua op het spel zetten door een verbond te sluiten dat verboden was (vgl. Ex. 34:12-16). Dit probleem wordt opgelost door de Gibeonieten uiteindelijk aan JHWH te binden via een slavenrol in de cultus. Uit vergelijking met de in het oude oosten bekende diplomatieke terminologie blijkt dat het verhaal een levensreddend verbond beschrijft tussen een sterke en een zwakke partner. Verder is er een verband met een verhaal over Sauls agressie tegen de Gibeonieten en Davids rol daarin (2 Sam. 21:1-14), terwijl het Gibeonitische slavenbestaan associaties oproept met de opmerkingen over dwangarbeid van vreemde volken in het verhaal over Salomo (1 Kon.9:15-22, vgl. 4:7-19).

De anekdote over de dood van de vijf koningen in 10:16-27 (4.2) is goed te plaatsen binnen het oud-oosterse kader waarbinnen de verteller opereert, maar onderstreept tegelijk de bijzondere bijstand van JHWH.

Een volgende paragraaf (4.3) handelt over passages die nadrukkelijk aandacht vragen voor de goddelijke hulp die Jozua en Israël ondervinden. De orakels van JHWH in 10:8; 11:6 en het gebruik van de formule 'Ik geef ze in je hand'

komt ook voor in niet-Bijbelse brieven, annalen en steles. In Jozua 9:1—13:7 staan ze binnen een eigen ideologisch kader dat afwijkt van de traditionele koningsideologie. De beschrijving van JHWH's gewelddadige verschijning in 10:10-15 is moeilijk te begrijpen voor wie de perceptie van de hemellichamen in het oude Nabije Oosten niet deelt. De passage beschrijft in elk geval een groot wonder waarbij JHWH wordt getypeerd in termen die herinneren aan de oud-oosterse stormgod. Mogelijk maakt dit gedeelte ook gebruik van een vertelconventie waarin een opmerkelijke militaire gebeurtenis wordt samengetrokken tot één dag. Tegelijk verschijnt JHWH echter als de schepper van hemel en aarde die de goden reduceert tot leden van zijn hemelse leger. Zijn unieke leiding blijkt ten slotte in 11:20 in de notie van de verharding van de harten van de koningen van het beloofde land.

Een andere vraag is die naar het menselijk handelen in de oorlog en het gebod de bewoners van het land te verdrijven en aan de vernietiging te wijden (4.4). De stijl van de beschrijving van de verovering van de steden in het zuiden in 10:28-39 herinnert aan de herhalingen en het stereotype woordgebruik in niet-Bijbelse veroveringsverhalen. Bovendien komt een 'aan de vernietiging wijden' op een soortgelijke manier voor in een negende-eeuwse stele van koning Mesa van Moab. Maar het gebod dit toe te passen op een heel specifieke groep volken, en de verzameling van drie groepen werkwoorden die de verdrijving en vernietiging van de volken en de daarop volgende vestiging in het veroverde land aanduiden, zijn uniek voor de geschiedschrijving van de vestiging. Daarbij onderstrepen deze elementen het belang van gehoorzaamheid aan JHWH bij de vervulling van belofte van het land.

De conclusie (4.5) luidt daarom dat ook de verhalende passages in Jozua 9:1—13:7 tot leven komen als de vertelmiddelen binnen hun eigen cultuurhistorische context worden geïnterpreteerd. Tegelijk plaatsen deze gedeelten, in afwijking van veel buiten-Bijbelse teksten over diplomatieke contacten en oorlog, niet de koning, maar JHWH in het centrum van de aandacht.

Een diachrone, historische doordenking van het voorgaande resultaat vindt plaats in hoofdstuk 5, *Jozua 9:1—13:7 in zijn literaire ontwikkeling*. Daartoe worden eerst eerder geformuleerde hypothesen besproken en geëvalueerd.

In het literair-kritisch onderzoek (5.1) zijn zonder meer waardevolle tekstuele waarnemingen gedaan ten aanzien van de wording van de Bijbelgedeelte. Maar de laat negentiende-eeuwse en begin twintigste-eeuwse consensus van de zogenoemde Nieuwere Oorkondenhypothese bleek niet staat een goede verklaring te bieden voor het ontstaan van Jozua 9:1—13:7. De hypothese zelf was aanvechtbaar en omdat ze van buiten aan het verhaal werd opgelegd, leidde dit tot een versplintering ervan in steeds meer fragmenten.

Het vormkritisch onderzoek (5.2) zette een volgende logische stap door de diverse literaire eenheden te herleiden tot losse verhalen met elk een eigen historische achtergrond. Bij nader inzien blijkt het echter moeilijk passages uit het geheel los te maken. Dat geldt niet alleen voor het door Albrecht Alt ont-

dekte *Negative Besitzverzeichnis* in Rechters 1 – een aantal verzen die zouden teruggaan op een lijst met nog niet veroverde steden die wel tot het beloofde land behoorden – maar ook voor de verhalen in Jozua 9:1–13:7 die op zichzelf genomen goed los mondeling te vertellen zijn. De etiologische elementen doen niet meer dan fenomenen in het hier en nu op een aanvullende manier verbinden met vroeger. En het verhaal over de Gibeonieten geldt weliswaar als kroongetuige van de overtuiging dat de hoofdstukken bestaan uit een verzameling losse verhalen. Maar juist dit verhaal zit met meer draden dan gedacht aan de context vast en gaat niet over een verdrag tussen twee gelijke partners, maar over een vazalverdrag tussen een sterke en een zwakke partner. Het directe getuigenis van de tekst wijst daarom eerder in de richting van een inhoudelijke verbondenheid met de andere passages. Zelfs de verhalen van Jozua 11 en Rechters 4–5 over koning Jabin van Hazor gaan niet op een en dezelfde historische kern terug. Daarvoor zijn de geografische en literaire verschillen te groot. Als winst van het vormkritisch onderzoek geldt overigens wel de waarneming van Martin Noth dat het geheel van Jozua 9:1–13:7 bijeen wordt gehouden door compositorische passages. Al ligt het wel voor de hand de door hem daarvan onderscheiden meer ‘deuteronomisch’ gekleurde passages daarbij in te sluiten. Ook de gedachte dat de lijsten 12:9-24 en 13:2-5 teruggaan op een schriftelijke bron is het overwegen waard.

Dat brengt bij een ander model (5.3), waarin Jozua 9:1–13:7 vooral werd bestudeerd als onderdeel van het zogenoemd Deuteronomistisch Geschiedwerk. Twee richtingen zijn zichtbaar in het onderzoek. De eerste beschouwt de teksten als het eindproduct van theologische debatten tussen uiteenlopende en opeenvolgende deuteronomistische scholen over het concept van verdrijving en vernietiging en over de verhouding tussen wet, land en leiderschap. De tweede heeft een meer historiografische insteek en beziet de tekst meer als een fictief geheel, geschreven als spiegel van Nieuw-Assyrische teksten of als *facti-on*, een mengsel van feit en verzinzel, vormgegeven aan de hand van verhalen uit de boeken Samuël. Ten gevolge van beide manieren van kijken wordt de tekst steeds later gedateerd. In de evaluatie van deze modellen blijkt dat de waargenomen spanningen in de tekst daadwerkelijk bestaan en ook dat hierin een spel wordt gespeeld waarin geografie en wet met elkaar correleren. Een punt is alleen dat het ineen van goddelijke en menselijke handelen en de geografische spanningen ook optreden in buiten-Bijbelse teksten, alleen in minder uitgewerkte vorm. Het is daarom zeer de vraag of deze verschijnselen op een redactiehistorische manier moeten worden geïnterpreteerd. Het is nauwelijks mogelijk de diverse lagen op basis van de tekst van elkaar te onderscheiden. En de idee van generaties van redacteurs die elk weer hun eigen laag aan een tekst toevoegen, komt ook niet overeen met de wijze van tekstproductie in het oude Nabije Oosten. De tweede benadering lijkt daarom vruchtbaarder. Maar hierbij is het probleem dat Jozua 9:1–13:7 veel meer parallellen kent dan alleen Nieuw-Assyrische. Ook kan de tekst niet zijn gecomponeerd op basis van verhalen uit Samuël. En voor beide hypothesen geldt dat de verhouding tot het

boek Deuteronomium gecompliceerder ligt dan vaak wordt aangenomen: sommige wetten worden min of meer verondersteld en het boek Jozua neemt een soortgelijke houding aan ten aanzien van de cultus op de plaats die JHWH verkiezen zal, het land en het leiderschap. Tegelijk heeft het taalgebruik in het boek Jozua eigen kenmerken en geeft het boek blijk van interesse in meer 'priesterlijke' aangelegenheden. Bovendien staan de verhalen zelf vaak in een eigen, wat ambigue houding tegenover de wetten in Deuteronomium. Bij de cultus komt het heiligdom van Gibeon in beeld. De dynamiek rond het thema van het land opent de deur naar een toekomstige vervulling onder David. En de koninklijke terminologie waarin de opvolging van Jozua wordt beschreven, creëert niet zozeer een bewuste parallellie tussen Jozua en de zevende-eeuwse Judese koning Josia, maar bevat een boodschap voor al Israëls koningen in de tekening van de leider als een constitutionele figuur te midden van andere leidinggevendenden tussen het volk en tegenover Koning JHWH. Ten slotte leidt een analyse van de relatie van Jozua 9 tot Exodus 34 en 2 Samuël 21 tot de conclusie dat het verdrijvinggebod in elk geval dateert van voor de zevende eeuw en mogelijk zelfs voor de elfde eeuw v.Chr.

In een volgende stap gaat het hoofdstuk in op 'patronen en brongebruik' (5.4) in Jozua 9:1—13:7. De stelling dat de vertelpatronen van het boek Jozua teruggaan op Egyptische en West Semitische manieren van schrijven uit de Late Bronstijd blijkt ongefundeerd. Interessanter is de recente discussie over brongebruik in de oudtestamentische historiografie. Door middel van een bespreking van door Nadav Na'aman geformuleerde criteria wordt ingegaan op de vraag of de schrijvers van Jozua 9:1—13:7, bijvoorbeeld in geografische lijsten en in de verwijzing naar het 'Boek van de Oprechte' in 10:15, gebruik hebben gemaakt van schriftelijke bronnen. Ook wordt de vraag besproken wanneer er – gezien het niveau van alfabetisering en sociale ontwikkeling – mogelijk is dat er in Israël geschiedenis werd geschreven. De conclusie luidt dat de bewering dat dit voor de achtste eeuw v.Chr. niet mogelijk was, te absoluut is gesteld. Veel oud lijkende fragmenten die bijvoorbeeld verwijzen naar de tiende eeuw v.Chr. kunnen ook beter worden begrepen als uiting van echte antiquarische intentie van de schrijvers dan als *antiquarianisms*, kunstmatig gefabriceerde passages die een veel latere tekst een aura van ouderdom moeten verschaffen. Er is dan ook geen reden de intuïtie van eerdere onderzoekers te wantrouwen dat de tekst van Jozua 9:1—13:7 op sommige plaatsen brongebruik verraaft. Bovendien kan op grond van inhoudelijke traditiehistorische overwegingen en de etnografische en geografische parallellen met niet-Bijbelse teksten nader worden bepaald binnen welke historische horizon de tekst tot stand is gekomen en naar welke situaties deze mogelijk verwijst. Een datering na de late achtste eeuw v.Chr. lijkt daarbij sowieso onmogelijk, omdat de bewuste horizon daarna ontbreekt.

Op grond van deze informatie formuleert het hoofdstuk uiteindelijk een 'historiografische hypothese' (5.5). Deze luidt dat Jozua 9:1—13:7 in eerste aanleg met behulp van Laat Bronzen herinneringen is geschreven door Judese

schrijvers die tot het niveau van geleerde waren opgeleid en bekend waren met de conventies van de geschiedschrijving aan de oud-oosterse hoven. Waarschijnlijk woonden en werkten ze in Jeruzalem ten tijde van koning Salomo, Rehabeam, Asa of Joas. Ze dienden echter niet automatisch de politieke doeleinden van hun vorst. De schrijvers waren bekend met informatie die nu ook te vinden is in de boeken Rechters, Samuël en Koningen. Van literaire afhankelijkheid is hierbij geen sprake. Het ligt meer voor de hand te denken aan een gemeenschappelijke historische situatie. Wat betreft de relatie tot passages in de boeken Exodus en Deuteronomium is het mogelijk dat de teksten later zijn herschreven en op elkaar zijn aangepast. Tegelijk lijkt het erop dat het schema van de Egyptische provincie in Azië als het beloofde land, het verbod op het sluiten van een verbond en wellicht zelfs het gebod tot verdrijving en vernietiging van bepaalde volken aanleiding heeft gegeven tot het ontstaan van de historiografische traditie waarvan Jozua 9:1—13:7 uitdrukking is. Hierin zijn ook etnografische elementen uit de Late Bronstijd verwerkt en geschematiseerd. Tegelijk is het aannemelijk dat de grenzen van het veroverde en onder de stammen verdeelde land en de opmerkingen over de Filistijnen en Sidon zijn ontleend aan de horizon van schrijvers. De tekst geeft verder aanleiding tot de gedachte dat Jozua 10:12-14 teruggaat op een tekstuele bron getiteld 'Boek van de Oprechte' en 12:9-24 en 13:2-5 op een beschrijving van het veroverde en overgebleven land. De verhalen over de Gibeonieten en de koningen in de grot van Makkeda lijken te zijn ontleend aan mondelinge overlevering. De schrijvers maakten gebruik van de normale literaire middelen die historici uit de oudheid ter beschikking stonden: constructie, simplificatie, selectiviteit en oog voor het suggestieve detail. Tegelijk verraaft hun werk respect voor de beschikbare tradities en voor het overgeleverde materiaal. Hiermee communiceren ze een boodschap die de ideologie weerspiegelt van de groep waartoe ze behoren: JHWH is een unieke God die door zijn grote daden het land Kanaän aan Israël gaf. Eerst in de verovering van en vestiging in het land en later in zijn verkiezing van David als zijn koning. En de belofte van zijn genade baant voor zijn gehoorzame koning en volk een weg naar de toekomst. Als Israël echter volhardt in afgoderij, zal dit volk worden geconfronteerd met zijn woede. De verwijzing naar het verleden heeft als doel deze boodschap te onderstrepen.

Monoloog van het artefact

Hoofdstuk 6, *Jozua 9:1—13:7 en de archeologie* voert in Deel III de 'Monoloog van het artefact' uit door een blik te werpen op de archeologie van de zuidelijke Levant en zo materiaal te verzamelen waarmee de historiografische hypothese kan worden getest. De in Jozua 9:1—13:7 genoemde ruïneheuvels en regio's binnen de grenzen van het veroverde land zijn hierin leidend. Tegelijk gaat het erom deze te plaatsen binnen de context van de archeologie van de zuidelijke Levant als geheel en tegen de achtergrond van de beschikbare buiten-Bijbelse informatie.

Een eerste paragraaf (6.1) grenst de tijdspanne af waarbinnen het materiaal moet worden bekeken. Omdat de historische claims van de tekst niet verder teruggaan dan de tijd van de Egyptische overheersing van Kanaän, geldt de Late Bronstijd II als het begin van de te bestuderen periode. Hierbij geldt de Amarnaperiode van de late veertiende eeuw als een aanvullende *terminus post quem*, omdat de situatie in de Egyptische provincie in Azië zoals beschreven in deze brieven geen ruimte laat voor de aanwezigheid van de entiteit 'Israël' uit de oudtestamentische geschiedschrijving. Ervan uitgaande dat de genoemde plaatsen tevens voorkwamen in de horizon van de schrijvers, valt ook de periode af van na de Assyrische verovering: te veel steden werden daarna – dat wil zeggen: tijdens IJzer IIC en later – slechts met tussenpozen of helemaal niet meer bewoond. Vervolgens is het zaak het algemene kader van de relatieve archeologische perioden van de Late Bronstijd IIA-B, IJzer I en IJzer IIA-B te verbinden met een meer precieze absolute chronologie. Dat is bepaald niet eenvoudig, omdat de traditionele ankerpunten minder vaststaan dan vaak is aangenomen. De gewelddadige Assyrische veroveringen aan het einde van de achtste eeuw v.Chr. zijn in veel gevallen wel in de bodem traceerbaar, al is vaak omstreden om welke veldtocht het precies gaat. Maar voor wat betreft de Egyptische campagnes in Azië in de Late Bronstijd ligt dat veel moeilijker. Bovendien werden in het verleden restanten van gebouwen en abrupte overgangen veel te gemakkelijk verbonden met eventuele bouwactiviteiten van David en Salomo en met de veldtocht van farao Sjosjenq I in 925 v.Chr. De paragraaf evalueert daarom de debatten die deze waarnemingen hebben opgeroepen en komt op archeologische gronden tot een nieuwe verbinding van de bodemvondsten met de absolute chronologie. Daaruit blijkt dat het inderdaad noodzakelijk is de chronologie van Late Bronstijd IIB, IJzer I, IJzer IIA en IJzer IIB met enkele decennia te verlagen, zij het niet zo radicaal als door de voorstanders van de zogenoemde *Low Chronology* wordt bepleit. Er moet namelijk sterker rekening worden gehouden met elkaar overlappende periodes en regionale verschillen. Een samenvattend schema met een chronologische ordening van de relevante ruïneheuvels sluit de paragraaf af.

Dit globale kader wordt nader ingevuld door een bespreking (6.2) van de archeologie van die ruïneheuvels in de selectie die ook daadwerkelijk zijn opgegraven of voorwerp zijn geweest van oppervlakteonderzoek. De analyse richt zich op het materiaal uit de periode van Late Bronstijd II – IJzer IIB. Daarbij is ook oog voor de regionale context. Het gaat samen om dertig ruïneheuvels in respectievelijk Galilea (Tel Hazor, Tel Qarney Hittin), de noordelijke valleien (Tel Keisan, Tel Shimron, Tel Yoqneam, Tel Megiddo, Tel Kedesh, Tel Taanach), het noordelijke centrale bergland (Tel el-Muhaffar, Tel el-Far'ah [N], Tel Abu Zarad, Beitin), de kuststreek en de Saron (Tel Dor, Tel Aphek), het zuidelijke centrale bergland (Jeruzalem, el-Jib, Tel Kafira, Deir el-Ahzar, Tel Rumeida, Tel Rabud, Tel Anab el-Kebir), de kalkvalleien en de Sefela (Tel Azeka, Tel el-Qom, Tel Eiton, Tel Gezer, Tel Yarmuth, Tel Burna, Tel Lachish) en om het zuidelijke steppe- en woestijngebied (Tel Halif, Tel Arad).

Tot slot wordt dit resultaat tot spreken gebracht (6.3) door een kritische toepassing van enkele socio-archeologische modellen en een vergelijking met beschikbare buiten-Bijbelse historische informatie, waaronder de Amarna-brieven en de Merneptah Stele. Het blijkt dat de Laat-Bronzen Egyptische provincie in Azië bestond uit een systeem van garnizoenssteden en kleine koninkrijkes met een stad als centrum. Dit systeem stortte in elkaar door een internationale crisis, de houding van de koninkjes, onverschilligheid van de farao, een gebrek aan menskracht, rondzwervende groepen van halfnomaden en onteigende boeren, immigranten en de verschijning van een nieuwe, Filistijnse cultuur in de kustvlakte. Tijdens IJzer I bleef de stedelijke structuur in de vlakten nog lang intact, maar in het bergland won de tribale structuur van de nieuwe dorpen aan kracht. Daarbij wijst de combinatie van de Merneptah Stele en de archeologische gegevens erop dat niet de nomadische Sjasoe, maar de inwoners van deze dorpen aan het eind van de dertiende eeuw werden benoemd als 'Israël'. In de elfde eeuw ontwikkelde zich langs de noordelijke kust ook een Phoenicische cultuur. Het is moeilijk deze sociale en culturele ontwikkelingen te vertalen in termen van politieke geschiedenis. Maar de uitbouw van de tribale structuur, de verrassende vestiging van nederzettingen in voorheen instabiele gebieden en de bouw van steden die lijken op provinciale centra wijzen op het ontstaan van een meer centrale autoriteit in het midden of het zuiden van het centrale bergland in de tiende eeuw v.Chr.

Dialogo tussen tekst en artefact

Deel IV voert ten slotte de bepleite 'Dialogo tussen tekst en artefact' uit. Wat gebeurt er als de resultaten van de tekstuele en de archeologische analyse met elkaar in gesprek worden gebracht? Daarover gaat hoofdstuk 7, *Jozua 9:1—13:7 als historiografie*.

Het eerste onderdeel van de dialogo richt de aandacht op de geschiedenis (7.1). Op het niveau van de sociale structuren vertoont het archeologisch-historische beeld van tussen de veertiende en de twaalfde eeuw een opvallende parallel met de tekst van het boek Jozua: de zuidelijke Levant bestond uit een lappendeken van elkaar beconcurrerende koninkrijkes. Bovendien bevestigt een *longue durée* analyse de positie van Hazor en Jeruzalem als belangrijke eenheden binnen dit geheel. Tegelijk laten de centraliserende bewegingen vanaf begin tiende eeuw v.Chr. nadrukkelijk ruimte voor het opkomen van een territoriaal koninkrijk in het zuidelijke deel van het centrale bergland. Daarbij vormen de vermelding van 'Israel' in de Merneptah Stele en de belangrijke rol van de IJzer I dorpen in het bergland een passende historische achtergrond voor de beweging van verovering en vestiging, zoals beschreven in Jozua 9:1—13:7. Van de meeste genoemde steden kan het bestaan worden vastgesteld, zowel voor de vertelde tijd van de tekst als voor de tijd van de vertellers. In de gevallen dat dit niet mogelijk is, is daarvoor meestal een verklaring. Echte moeilijkheden doen zich echter voor bij de vondsten uit Tirza (Kh. el-Far'ah [N]), bij Jericho (Tel es-Sultan) en Ai (et-Tel) en bij de slecht opgegraven ruïne-

heuvel van Gibeon (el-Jib). Vanuit de archeologie bezien scoort Jozua 9:1—13:7 daarmee aanmerkelijk beter dan bijvoorbeeld veroveringsteksten uit het Egyptische Nieuwe Rijk. Veel moeilijker is het een verbinding te maken als het gaat om de beschrijving van gebeurtenissen. De historische claims van de tekst worden niet door de beschikbare archeologische en historische informatie gefalsifieerd. Het is alleen in het geval van Hazor mogelijk tekst en archeologie op een positieve manier met elkaar te verbinden. Het Israël zoals beschreven in Jozua 11 is hier de meest geschikte kandidaat voor de massale verwoesting de stad in de loop van de dertiende eeuw v.Chr. trof.

Interessant is ook de omgekeerde historische blik, namelijk die vanuit de tekst naar de geschiedenis. Jozua 9:1—13:7 veronderstelt een uittocht uit Egypte, een aanbidding van een JHWH als enige God en het bestaan van een Davidisch Rijk. Dat roept prangende historische vragen op die niet in het kader van deze studie kunnen worden behandeld. Dit neemt niet weg dat een toepassing van de historische claims van de tekst ten aanzien van de verovering en vestiging de historische discussie over vroeg Israël aanzienlijk verheldert. Een gewelddadige intocht van enkele tienduizenden nieuwkomers die zich daarna moeizaam vestigden, past goed als aanvullende oorzaak voor de ineenstorting van het sociale systeem van de Late Bronstijd. Het historische beeld in de teksten van een ontwikkeling 'Van verovering naar co-existentie' verklaart tevens de opzienbarende demografische ontwikkelingen in het bergland in IJzer I, verheldert de ontwikkeling van de archeologische situatie in de vlakten, vormt een goede achtergrond voor de gemengde cultuur die op vele plaatsen wordt aangetroffen en wijst het taboe op varkensvlees en het gebruik van de voorraadkruid met kol aan als *identity markers*. Bovendien passen de opmerkingen in de tekst over de latere dwangarbeid van de autochtone bevolking uitstekend bij de agrarische situatie tijdens IJzer IIA en bij de nieuwe infrastructuur uit deze periode die in diverse steden is opgegraven. Ten slotte verklaart de hypothese van een historiografische compositie uit het begin van het eerste millennium hoe het kan dat Laat Bronzen herinneringen zijn verwerkt in de geschiedschrijving van de koninkrijken van Israël en Juda. Zo wordt bovendien duidelijk dat juist de geschiedenis van de belofte van het land mede aanleiding is geweest tot het componeren van grotere historiografische werken, waarin het verkrijgen en het verlies van land zo diep is verankerd.

Wat is uiteindelijk het historiografisch resultaat van het onderzoek? Over die vraag gaat de slotparagraaf van de studie (7.2).

In de eerste plaats kan worden vastgesteld dat Jozua 9:1—13:7 zowel in het gebruik van literaire vormen als in de verwijzing naar het verleden kan worden gekarakteriseerd als geschiedschrijving. Dat blijkt uit de geografische omschrijvingen, de semantische velden die de verovering, de vernietiging en de vestiging tekenen, de schets van de verhouding tussen Mozes en Jozua en de diplomatieke terminologie. Net als andere veroveringsverhalen uit het oude Nabije Oosten speelt de tekst met geografie, maakt deze gebruik van telescopi-

sche en herhalende technieken. Informatie uit bronnen, mondelinge overlevering en anachronistische elementen zijn op kunstige wijze ineengevlochten om een bepaalde boodschap te brengen. Een belangrijk verschil met de gevonden teksten is echter dat de overgeleverde tekst van Jozua 9:1—13:7 de conventies niet gebruikt tot meerdere eer en glorie van de koning, maar alle aandacht vestigt op JHWH, de vervuller van de landbelofte. De daarbij behorende ideologie is hierboven geschetst onder 5.5. Daarbij past dat deze geschiedschrijving een positief beeld heeft van het koninkrijk onder David en Salomo. Tegelijk deelt ze de constitutionele visie van het boek Deuteronomium op het leiderschap in Israël. De schrijvers van de tekst moeten waarschijnlijk worden gezocht in de kring van de geleerden in Jeruzalem.

De verwijzingen naar de werkelijkheid komen vooral uit in het gebruik van onomastisch materiaal en namen van voormalige volken die het land bewoonden, en in de geografische omschrijvingen van het veroverde en overgebleven land. Analyse van dit materiaal toont aan dat de daadwerkelijke opschriftstelling plaatsvond aan het begin van het eerste millennium v.Chr. met behulp van Laat Bronzen herinneringen. Deze herinneringen – gebaseerd op mondelinge en voor wat betreft 10:12-14, 12:9-24 en 13:2-5 wellicht ook deels op schriftelijke overlevering – omvatten in elk geval de namen van de koningen, de verwijzingen naar de Kanaänieten, Amorieten en Hittieten en de beschrijving van het beloofde land in termen van de Egyptische provincie in Azië. Het verhaal past uitstekend bij de het algemene beeld van de sociale structuur van de zuidelijke Levant in de Late Bronstijd en bij de neergang daarvan. Tegelijk zijn er ook elementen uit deze periode die opvallend genoeg ontbreken: de Hurritische invloed; de prominente Egyptische aanwezigheid en de clash met farao Merneptah; de structurele neergang van de koninkrijkes; en het op het toneel verschijnen van het fenomeen van de ‘zeevolken’. De tekstuele informatie uit de tiende en negende eeuw bestaat uit de precieze grenzen van het veroverde land en de verwijzingen naar al aanwezige Filistijnen en naar Sidon als voornaamste stad aan de Phoenicische kust. Dit beeld wordt bevestigd door parallellen met 2 Samuël 8—10 en 24 en door archeologische gegevens die suggereren dat de echte serieuze vestiging van dorpen in het Judeese bergland, de Saron en oostelijk laag Galilea pas plaatsvond in de tiende eeuw. Een datering van de tekst in de tiende of negende eeuw past ook goed bij de vermelding van de ‘wijding aan de vernietiging’ in de Mesa Stele.

Zo bevestigt dit onderzoek naar het historiografisch karakter van Jozua 9:1—13:7 de intuïtie van Albrecht Alt dat grote delen van de oudtestamentische geschiedschrijving historisch gezien draaien om de vraag wie nu geldt als de opvolger van de farao als heerser van Kanaän. Volgens Israëls geschiedschrijving van de vestiging is dit David. JHWH vervulde de belofte van het land onder Jozua. Maar tot een definitieve vervulling kwam het in zijn verkiezing van David. In afwijking van voorgaand onderzoek kan echter worden gesteld dat deze geschiedschrijving tot stand kwam met respect voor de beschikbare bronnen en tradities, dat de tekst niet is opgebouwd uit kleine eenheden, maar

wel degelijk een historisch beeld veronderstelt van een gezamenlijke verovering en een moeizame vestiging, en ten slotte dat dit beeld niet wordt gefalsificeerd door de archeologie.

De studie wordt afgesloten met een *Epiloog* waarin enkele opmerkingen worden gemaakt over de wetenschapstheoretische grenzen van de studie naar de eigen aard van de oudtestamentische historiografie en over de invloed van levensbeschouwing op de daarin gevoerde discussies.

Curriculum Vitae

Koenraad (Koert) van Bekkum was born in Berkel en Rodenrijs, the Netherlands, on December 22, 1970, as son of Jan van Bekkum and Gera van Bekkum-de Snoo. After graduating from secondary school (VWO) at the Gomarus College, Groningen in 1989, he studied theology at the Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), Kampen, Nederland. He defended his Masters Thesis in September 1997 with the main subject Old Testament and subsidiary subjects Systematic Theology, Aramaic and Archaeology of Palestine. The latter subject was studied at Groningen University with prof. Ed Noort. In addition, he finished the subsidiary subject Akkadian in December of that year at Leiden University.

From 1998 to 2002 the author worked as research assistant of prof. Gert Kwakkel in the research group Biblical Studies and Languages of the Theological Universities in Kampen and Apeldoorn. During the summers of 1998 and 2000 he took part in the Megiddo Expedition, the renewed excavation of Tel Megiddo, Israel. In autumn 2000 he stayed for several months at the Archaeological Institute of Hebrew University, Jerusalem for studying archaeological literature and doing some historical-geographical research in the field. From April 1, 2002 up to the present he is assistant editor-in-chief of the *Nederlands Dagblad*, a nationwide Christian daily newspaper in the Netherlands.

Koert van Bekkum is married with Alied van Bekkum-Veling and father of Lodewijk and Jente.